

Postanowienie z dnia 30 maja 2001 r., III CKN 155/01

Od postanowienia sądu drugiej instancji w przedmiocie orzeczenia środka wychowawczego w stosunku do nieletniego kasacja jest niedopuszczalna (art. 519¹ k.p.c. w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 24 maja 2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego ..., Dz.U. Nr 48, poz. 554).

Sędzia SN Jacek Gudowski (przewodniczący, sprawozdawca), Sędzia SN Bronisław Czech, Sędzia SA Jan Kremer

Sąd Najwyższy w sprawie nieletniego Dominika S. przy uczestnictwie Barbary i Stanisława małżonków S. o zastosowanie środka wychowawczego, na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 30 maja 2001 r., na skutek kasacji wnioskodawcy od postanowienia Sądu Okręgowego w Kielcach z dnia 24 listopada 2000 r.

odrzucał kasację.

Uzasadnienie

Postanowieniem z dnia 31 lipca 2000 r. Sąd Rejonowy w Kielcach uznał, że nieletni Dominik S. wykazał przejawy demoralizacji, w związku z czym – na podstawie art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. Nr 35, poz. 228 ze zm. – dalej „u.p.n.”) – udzielił mu upomnienia.

Apelację matki nieletniego Barbary S. od tego postanowienia Sąd Okręgowy w Kielcach – orzeczeniem z dnia 24 listopada 2000 r. – oddalił. W ocenie tego Sądu, postanowienie Sądu pierwszej instancji jest prawidłowe zarówno w zakresie ustaleń faktycznych oraz oceny dowodów, jak i w zakresie zastosowanego środka wychowawczego.

W kasacji wniesionej przez nieletniego podniesiono obydwie podstawy z art. 393¹ k.p.c., a w ich ramach zarzuty obrazy art. 2, 3 § 1 i art. 39 ustawy z dnia 26

października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich, a także art. 233 § 1 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 20 u.p.n., w sprawach nieletnich – pominąwszy postępowanie poprawcze, powoływanie i działanie obrońcy, a także zbieranie, utrwalanie i prowadzenie dowodów przez Policję – stosuje się odpowiednio przepisy kodeksu postępowania cywilnego o trybie nieprocesowym. Z kolei, w myśl art. 59 § 2 u.p.n., jeżeli wobec nieletniego zastosowano środek wychowawczy, postępowanie odwoławcze toczy się na podstawie przepisów kodeksu postępowania cywilnego, z zachowaniem unormowań ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich o postępowaniu opiekuńczo-wychowawczym. Z zestawienia wymienionych przepisów wynika, że w sprawach nieletnich o dopuszczalności kasacji od postanowień, w których zastosowano środek wychowawczy, decyduje art. 519¹ k.p.c.

Problem ten Sąd Najwyższy podejmował już w postanowieniu z dnia 5 marca 1998 r., II CKN 771/97 (OSNC 1998, nr 10, poz. 168) stwierdzając, że od omawianych postanowień sądu drugiej instancji kasacja jest dopuszczalna. W rozpoznawanej sprawie stanowisko to musi być jednak poddane weryfikacji, albowiem zaskarżone kasacją orzeczenie zapadło w dniu 24 listopada 2000 r., a więc już po wejściu w życie ustawy z dnia 24 maja 2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego ... (Dz.U. Nr 48, poz. 554), w związku z czym, zgodnie z art. 5 ust. 2 tej ustawy, wykładanym z uwzględnieniem obowiązującej w prawie procesowym cywilnym zasady bezzwłocznego działania norm (por. art. XV § 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania cywilnego – Dz.U. Nr 43, poz. 297 ze zm.), do złożenia, i – ewentualnie – rozpoznania kasacji mają zastosowanie przepisy nowe.

Nowelizując art. 519¹ k.p.c., ustawodawca – w nawiązaniu do art. 392 k.p.c. – przyjął w § 1, że w postępowaniu nieprocesowym kasacja przysługuje, jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej, od wydanego przez sąd drugiej instancji postanowienia co do istoty sprawy oraz postanowienia w przedmiocie odrzucenia wniosku i umorzenia postępowania, kończących postępowanie w sprawie. Jednocześnie jednak już w tym przepisie zwęził katalog spraw, w których kasacja przysługuje, tylko do spraw z zakresu prawa osobowego, rzeczowego i spadkowego, chyba że – co wynika z § 4 – kasacja została wyłączona. W

pozostałych sprawach rozpoznawanych w postępowaniu nieprocesowym kasacja przysługuje tylko w wypadkach wyraźnie wymienionych w § 2 i 3 omawianego przepisu.

W art. 519¹ k.p.c. nie wymieniono *expressis verbis* spraw nieletnich, co prowadzi do wniosku, że obecnie – po wejściu w życie ustawy z dnia 24 maja 2000 r. – kasacja w tych sprawach jest niedopuszczalna. Wniosek ten mógłby być podważony tylko wówczas, gdyby udało się wykazać, że sprawy nieletnich mieszczą się w pojęciu spraw z zakresu prawa osobowego; nie jest to jednak możliwe.

Prawo osobowe jest pojęciem doktrynalnym i normatywnym. W nauce rozumie się przez nie tę dziedzinę prawa, która zajmuje się osobami fizycznymi oraz osobami prawnymi, ich statusem oraz zdolnością prawną i zdolnością do czynności prawnych. Przyjmuje się ponadto, że prawo osobowe chroni także dobra osobiste w ujęciu art. 23, 24 i 43 k.c. Takiemu rozumieniu prawa osobowego odpowiadają, nie wyczerpując, rzecz jasna, wszystkich jego zagadnień, przepisy działu I, tytułu II, księgi drugiej kodeksu postępowania cywilnego („Sprawy z zakresu prawa osobowego”, art. 526-560 k.p.c.), regulujące sprawy o uznanie za zmarłego i stwierdzenie zgonu oraz sprawy o ubezwłasnowolnienie. Wśród spraw z zakresu prawa osobowego wymienia się w związku z tym jeszcze sprawy dotyczące obywatelstwa (ustawa z dnia 15 lutego 1962 r. o obywatelstwie polskim, jedn. tekst: Dz.U. z 2000 r. Nr 28, poz. 353), dotyczące imion i nazwisk (ustawa z dnia 15 listopada 1956 r. o zmianie imion i nazwisk, jedn. tekst: Dz.U. z 1963 r. Nr 59, poz. 328 ze zm.), z zakresu akt stanu cywilnego (ustawa z dnia 29 września 1986 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego, Dz.U. Nr 36, poz. 180 ze zm.) oraz sprawy dotyczące ochrony zdrowia psychicznego (ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego, Dz.U. Nr 111, poz. 535 ze zm.; por. uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 25 stycznia 2001 r., III CKN 1454/00, OSNC 2001, nr 7-8, poz. 116).

W tej sytuacji jest oczywiste, że sprawy dotyczące nieletnich, których głównym celem jest zapobieganie i zwalczanie demoralizacji, nie mogą być zakwalifikowane do spraw z zakresu prawa osobowego. Jednocześnie należy stanowczo odrzucić spotykane niekiedy w piśmiennictwie prawniczym próby przypisywania pojęciu prawa osobowego szerszego znaczenia i włączania do niego także innych praw związanych z osobą. Według tych poglądów, prawo osobowe *sensu largo* obejmuje,

obok praw ściśle osobistych (prawa osobowego *sensu stricto*), także prawo małżeńskie, rodzinne i opiekuńcze. Mogłoby to oznaczać, zważywszy na – wyznaczone celami i środkami prawnymi – pokrewieństwo prawa dotyczącego nieletnich z prawem opiekuńczym, że sprawy normowane ustawą o postępowaniu w sprawach nieletnich mogą być zaliczone do spraw z zakresu prawa osobowego. Przedstawionych poglądów nie sposób jednak zaaprobować, gdyż nie znajdują współcześnie żadnego odniesienia w prawie materialnym i formalnym, nie znajdując go zresztą także poprzednio, gdy poglądy te były głoszone, a więc pod rządem dekretu z dnia 29 sierpnia 1945 r. – Prawo osobowe (Dz.U. Nr 40, poz. 223) oraz ustawy z dnia 18 lipca 1950 r. – Przepisy ogólne prawa cywilnego (Dz.U. Nr 34, poz. 311).

Dla oceny dopuszczalności kasacji od postanowień, w których zastosowano w stosunku do nieletniego środki wychowawczy, nie mogą mieć także żadnego znaczenia próby zaliczenia tych spraw do spraw z zakresu prawa rodzinnego, opiekuńczego i kurateli, w tych bowiem sprawach kasacja przysługuje jedynie od postanowień w przedmiocie przysposobienia oraz podziału majątku wspólnego, jeżeli wartość przedmiotu zaskarżenia nie jest niższa niż pięćdziesiąt tysięcy zł (art. 519¹ § 2 k.p.c.). Przeciwno dopuszczalności kasacji w sprawach nieletnich przemawia w końcu fakt, że orzeczone w stosunku do nieletniego środki wychowawcze mogą być zmieniane lub uchylane stosownie do okoliczności, jeżeli przemawiają za tym względy wychowawcze (por. art. 79 u.p.n.).

W konsekwencji należy postawić wniosek, że pod rządem przepisu art. 519¹ k.p.c. w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 24 maja 2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego ... (Dz.U. Nr 48, poz. 554) od postanowienia sądu drugiej instancji w przedmiocie orzeczenia w stosunku do nieletniego środka wychowawczego kasacja jest niedopuszczalna.

Z tych względów Sąd Najwyższy kasację odrzucił (art. 373 w związku z art. 393¹⁹ k.p.c.).